

A young boy with short dark hair, wearing a white shirt, khaki shorts, and a grey backpack, is running towards the camera on a paved path. He is smiling broadly. The background is a soft-focus green landscape.

Skolnärvaro

*Vad alla utbildare borde känna
till om orsaker till ofrivillig
skolfrånvaro och vad som
främjar närvaro.*

Anna Malcus

Sammanställt av Anna Malcus utifrån studien "Vägen tillbaka - Unga vuxnas erfarenheter och upplevelser av problematisk skolfrånvaro och vägen tillbaka" av specialpedagogerna Camilla Dannebjörk och Linda Rosén, samt ytterligare några allmänna råd från Socialstyrelsen och Skolverket.

2020

www.medvetenyoga.se

INNEHÅLL

Sida Kapitel

1	Ett stort problem
2	Risker
3	Vissa diagnoser
4	Instabil skolmiljö
5	Instabilt hemma
6	För skolnärvaro
7	Åtgärder skola
9	Elevens behov
10	Källor

ETT STORT PROBLEM

Skolfrånvaro är ett stort problem för individen, familjen, skolan och samhället. [1] Många 1000 elever är ofrivilligt hemma från skolan idag - för att de inte KAN ta sig till skolan, hur mycket de än vill.

Det finns en del forskning på ämnet men behövs mer. Skolfrånvaro är ofta komplex vilket gör att det är svårt att hitta generella metoder för att förebygga problemet. [2]

Utifrån befintlig forskning, Socialstyrelsen och Skolverkets allmänna råd visar denna sammanställning vad man idag sett verkar öka riskerna för skolfrånvaro och de åtgärder som verkar främjande för skolnärvaro.

RISKER

Individ

En person med stor skolfrånvaro riskerar förlora kunskapsinhämtning och även social träning, personlig utveckling och självförtroende. Det finns ökad risk för psykisk/fysisk ohälsa, missbruk, svårt att få jobb samt socialt utanförskap. [3] [8] [9]

Familj

Föräldrar riskerar förlora inkomst och anställning då de behöver vara hemma mycket med barnet, samt riskerar psykisk ohälsa. [3]

Samhällsekonomiskt

Enligt nationalekonom Ingvar Nilsson uppgår den samlade långsiktiga samhällskostnaden till mer än 200 miljarder kronor per årskull för de individer som misslyckas i skolan med efterföljande utanförskap, försämrad livskvalitet och hälsa. [3] Kostnaden att ta hand om unga som har begynnande problem är en bråkdel.

VISSA DIAGNOSER

Ökar risk för skolfrånvaro

AST - Autismspektrumtillstånd

En AST-diagnos ökar risken för att eleven ska uppfatta skolan som meningslös och obegriplig. [4] [6]

ADHD

Det är vanligt att personer med ADHD-diagnos har svårt att reglera sin energinivå. (Ågrenska) Ibland används liknelsen att "en person med denna diagnos gör av med lika mycket energi på en dag, som en neurotypisk* person gör på en vecka".

Depression, social fobi, ångest

Depression, social fobi och ångest är vanligt förekommande hos elever med skolfrånvaro. Separation är en vanlig trigger för skolfrånvaro. Det kan vara skilsmässa, ny lärare, ny klass, ny skola eller att en klasskamrat slutar. Detta ökar särskilt sårbarheten för personer med AST-diagnos. [5] [6]

INSTABIL SKOLMILJÖ

Ökar risk för skolfrånvaro

- Övergången mellan mellanstadium och högstadium. [17]
- Mobbning, kränkningar, utanförskap och bristande kamrat- och vuxenrelationer. [7]
- För lågt ställda förväntningar och bristande stimulans. [7]
- En skola som inte förmår att ge det stöd eleven är i behov av. [4] [15] [17] [18]
- Eleven bemöts med ett kategoriskt förhållningssätt, dvs att det är individen det är fel på istället för ett relationellt förhållningssätt (dvs både skola och hem tittar på omgivningen för att hitta lösningar). [17]
- Skolorna brister i att låta eleven själv vara delaktig i kartläggningsarbetet av anpassningar och stöd. [15]
- Eleverna upplever stora förändringar där såväl strukturer, miljöer och krav ändras. [17]
- Eleverna uttrycker att de saknar trygghet och struktur samt att de inte känner sig förstådda. [17] [19]

INSTABILT HEMMA

Ökar risk för skolfrånvaro

- Konfliktfyllda och instabila hemförhållanden samt missbruksproblematik och brist på tillsyn skapar otrygga förhållanden och kan ligga till grund för ökad risk för skolfrånvaro. [3]
- Frånvarorisken ökar om föräldrarna har svårt att ge barnen stöd. [3] [4] [17]

FÖR SKOLNÄRVARO

Samverkan

Det är viktigt att skolan tidigt uppmärksammar skolsvårigheter och frånvaro, samt informerar vårdnadshavare, för att skyndsamt kunna anpassa och ge behovsanpassat stöd. [12] [22] Detta står även i Skollagen 4§, 5§, 7§, 17§ och 19§.

För bästa resultat sker en samverkan mellan elev, föräldrar, elevhälsa och vid behov andra aktörer (ex. BUP, Socialtjänsten, LSS). Myndigheterna är skyldiga att samverka kring barn som far illa eller riskerar att fara illa enligt både Socialtjänstlagen, Skollagen samt Hälso- och sjukvårdslagen. [4] [10] [20] [21] [22]

I forskning kring elever med NPF har man sett betydelsen av ett relationellt helhetsgrepp där både skola och hem tittar på omgivningen (miljö, pedagogik, struktur, förberedelse, verktyg, strategier, osv) för att hitta lösningar. [15] [16] [17]

ÅTGÄRDER SKOLA

För skolnärvaro

Vid en utredning behöver man känna till att varje enskild individs livsvärld är unik och komplex och behöver förstås utifrån sina egna unika förutsättningar och behov. [17]

- Ett salutogent perspektiv i skolan, där det friska förstärks och det problematiska identifieras, är en framgångsfaktor i att vända frånvaro till närvaro. [7] [11] [12] [17] [22]
- För att förstå skolfrånvaro är det betydelsefullt att förstå beteenden, samt kartlägga risk- som friskfaktorer. [8]
- Synliggör elevens röst, erfarenheter och upplevelser i utformning och planering av olika former av stöd. [15] [16]
- Den omgivande miljön behöver ge den struktur, de ramar och den flexibilitet som eleven är i behov av. [17] [22]
- Bygg förtroendefulla relationer mellan lärare och elev. [3]
- Utveckla tydliga rutiner för närvarokontroll där eleven bli sedd och uppmuntrad till närvaro. [3] [22]
- Elevhälsan arbetar närvarofrämjande med eleven delaktig. [20]
- Synliggör den enskilda elevens erfarenheter och upplevelser i arbetet med skolfrånvaro. [16] [20]

ÅTGÄRDER SKOLA

Interventioner på 3 nivåer [19] [22]

Universella

För alla elever och hela den fysiska, sociala och pedagogiska skolmiljön genomförs olika hälsofrämjande insatser. Ex. tydliga rutiner och strukturer, samverkan skola/hem, trygghets-skapande insatser, och strategier för att underlätta övergångar och förändringar mellan olika skolor, stadier och klasser.

Selektiva

De selektiva insatserna riktas mot de elever som löper störst risk för problematisk frånvaro. Ex. extra fokus på motivations-höjande aktiviteter och undanröjande av faktorer som riskerar att påverka elevens skolgång negativt.

Indikerade

För elever som redan har problematisk frånvaro krävs en större koncentration av insatser. Samverkan mellan flera aktörer är viktig och en nyckelperson koordinerar arbetet kring eleven.

A photograph of four children sitting on the grass outdoors. From left to right: a boy in a red shirt, a girl in a blue shirt, a girl in a white shirt, and a boy in a blue shirt. They are all smiling and looking towards the camera. The background is a soft-focus green field.

ELEVENS BEHOV

För skolnärvaro

- Utveckla långvariga och förtroendefulla relationer. [13] [14] [17]
- Stöd från mentorer (förtroendefull relation). [3]
- Behovsstyrda, flexibla och individanpassade insatser. [8] [10]
- En känsla av sammanhang. Anpassningar och stöd som stärker elevens känsla av hanterbarhet, begriplighet, meningsfullhet och delaktighet. [12]
- Uppleva delaktighet i kartläggning och utformning av anpassning och åtgärder. [17]
- Ett bättre mående. [17]
- Yttre samt inre motivation. [17]
- Tydliga målbilder och drömmar. [17]
- KBT-baserade insatser vid skolfrånvaro är framgångsrika för att främja motivation och närvaro samt för att motverka rädsla, ångest och depression. [3]
- Stöttande föräldrar. [17]

KÄLLOR

1. SOU 2016:94. Uppmärksamma elevers frånvaro och agera. Betänkande från Attvända frånvaro till närvaro – en utredning om problematisk elevfrånvaro. Stockholm.
2. Hellerstedt, L. (2013, april). Svårforskad frånvaro. Specialpedagogik, Lärarförbundet.
3. Friberg, P., Karlberg, M., Sundberg Lax, I. & Palmér, R. (2015). Hemmasittare och vägentillbaka – Insatser vid långvarig skolfrånvaro. Columbus Förlag.
4. Skolverket. (2010). Skolfrånvaro och vägen tillbaka: långvarig ogiltig frånvaro i grundskolan ur elevens, skolans och förvaltningens perspektiv. Stockholm: Skolverket.
5. UR Samtiden (2016). Hemmasittare. Vad säger forskningen om hemmasittare? Uppsala: Magelungen Utveckling AB.
6. Gladh, M. & Sjödin, K. (2014). Tillbaka till skolan. Metodhandbok i arbetet med hemmasittande barn och unga. Stockholm: Gothia Fortbildning.
7. Strand, A-S. (2013). Skolk ur elevernas och skolans perspektiv: en intervju- och dokumentstudie. Högskolan i Jönköping.

KÄLLOR

8. Konstenius, V. & Schillaci, M. (2011). Skolfrånvaro – KBT-baserat kartläggnings- och åtgärdsarbete. Lund: Studentlitteratur
9. Rumberger, R.W. (2011). Dropping out: Why students drop out of high school and what can be done about it. Cambridge: Harvard University Press
10. Skolverket. (2008). Rätten till utbildning: om elever som inte går i skolan. Stockholm: Skolverket
11. Enberg, U. (2012). Elevers och pedagogers erfarenheter av när elever återvänder till skolans verksamhet efter långa perioder av frånvaro. Stockholm: Stockholms universitet, Specialpedagogiska institutionen
12. Färnkvist, M. (2011). Salutogenes vid långvarig skolfrånvaro. Göteborg: Göteborgs universitet
13. Frelin, A. (2010). Teachers' Relational Practises and Professionalism. Uppsala: Uppsala universitet
14. Lilja, A. (2013). Förtroendefulla relationer mellan lärare och elev. Göteborg: Göteborgs universitet

KÄLLOR

15. Skolinspektionen. (2016). Omfattande frånvaro. En granskning av skolors arbete med omfattande frånvaro. Stockholm: Skolinspektionen
16. Baric, Bolic, Vedrana. (2016). Support in school and the occupational transition process –adolescents and young adults with neuropsychiatric disabilities. Linköpingsuniversitet.
17. Danneberg C. & Rosén L. (2018) Vägen tillbaka - Unga vuxnas erfarenheter och upplevelser av problematisk skolfrånvaro och vägen tillbaka. Specialpedagogiska programmet. (Opublicerad, kontakta författarna för studien).
18. Karlberg, M. & Sundell, K. (2004). Skolk: sund protest eller riskbeteende? (FoU-rapport2004:1). Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten, Socialtjänstförvaltningen.
19. Kearney, C.A., & Graczyk, P. (2014). A response to Intervention model to promote schoolattendance and decrease school absenteeism. Child and Youth Care Forum, Volume43(1), 1–25 DOI: 10.1007/s10566-013-9222-1.
20. Skolverket. (2012). Arbetet med att främja närvaro och uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro i skolan. Skolverkets allmänna råd. Stockholm: Skolverket

KÄLLOR

20. Skolverket. (2012). Arbetet med att främja närvaro och uppmärksamma, utreda och åtgärdafrånvaro i skolan. Skolverkets allmänna råd. Stockholm: Skolverket

21. Skolverket. (2014). Elevhälsans uppdrag – främja, förebygga och stödja elevens utveckling mot målen. Stockholm: Skolverket

22. Socialstyrelsen & Skolverket. (2016). Vägledning för elevhälsan.